

GEORGE ORWELL

BARMSKÉ DNY
Argo

GEORGE ORWELL

GEORGE ORWELL

BARMSKÉ DNY

Argo

Edici spisů George Orwella
řídí Martin Svoboda

Přeložila Zuzana Šťastná

© Argo, 2018

Copyright © 1989 by The Estate of the late Sonia Brownell Orwell
Translation © Zuzana Šťastná, 2018

ISBN 978-80-257-2387-6 (váz.)

ISBN 978-80-257-2489-7 (e-kniha)

*Vy... v téhle nepřístupné pustině
v úkrytu stinných, nehostinných větví...*

WILLIAM SHAKESPEARE: JAK SE VÁM LÍBÍ

U Pchou Ťin, okrskový soudce v hornobarmské Ťjauktamtě, seděl na verandě svého domu. Bylo teprve půl deváté, ale byl duben a už se začínalo dělat dusno; ve vzduchu visela hrozba dlouhých, úmorných přespoledních hodin. Občas se zvedl slabý vánek, který se proti okolnímu vzduchu zdál chladivý, a rozechvíval čerstvě pokropené stonky orchidejí, jež visely z okapu. Za orchidejemi bylo vidět zaprášený, pokroucený kmen palmy a za ním žhoucí ultramarínové nebe. Nahoře v zenitu, tak vysoko, že je oslněné oči jen stěží rozeznávaly, kroužilo na nehybných křídlech několik supů.

U Pchou Ťin jako velký porcelánový bůžek bez mžikání hleděl před sebe do nelítostného slunce. Bylo mu přes padesát a byl tak tlustý, že už léta nevstal ze židle bez pomoci, a přece byl i při své vypasenosti urostlý, ba krásný, protože Barmánci netloustnou jako běloši, na nichž tuk visí a hromadí se v jednom místě, ale symetricky, jako když se nalévá zrající ovoce. Obličej měl U Pchou Ťin obrovský, žlutý a úplně bez vrásek a oči zlatavě hnědé. Na nohách – buclatých nohách s vyklenutým nártem a stejně dlouhými prsty – neměl boty a holá byla i jeho ostráhaná hlava. Na sobě měl svítivě barevnou zeleno-červeně kostkovanou sukni, jednu z těch arakanských loumčji, které Barmánci nosí při neformálních příležitostech. Žvýkal betel, jež měl v lakované krabičce na stole, a přemýšlel o svém dosavadním životě.

Byl to skvělý život, jeden velký úspěch. U Pchou Ťinova nejranější vzpomínka pocházela někdy z osmdesátých let, kdy jako malý naháč s nafouklým bříškem přihlížel tomu, jak do Mandalaje vstupují vítězné britské jednotky. Pamatoval si, jakou hrůzu v něm vzbuzovaly ty zástupy obrovských mužů krmených hovězinou, jejich červené tváře i kabáty, dlouhé pušky, které nesli přes rameno, a mocné, rytmické dusání jejich holínek. Po pár minutách pozorování vzal do zaječích. Už tehdy svým dětským rozumem pochopil, že s tímhle národem obrů se jeho národ nemůže měřit. A už jako dítě si pevně umínil, že jednou bude bojovat na straně Britů, těžit jako příživník z jejich vlády.

V sedmnácti se ucházel o místo v koloniální správě, ale protože byl chudý a bez přátel, nedostal ho. Tři roky pak v páchnoucím bludišti mandalajských bazarů dělal prodavače obchodníkům s rýží a občas kradl. A pak, ve dvaceti, ho potkalo štěstí, když si vydíráním dopomohl ke čtyřem stovkám rupií, ihned se vypravil do Rangúnu a tam si úplatky vydobyl místo účetního ve státní správě. Bylo to výnosné zaměstnání, ačkoli plat byl malý. V té době si jistá klika účetních dost slušně vydělávala rozkrádáním erárních zásob a Pchou Ťin (tehdy to byl ještě pouhý Pchou Ťin, čestné přízvisko U přišlo mnohem později) přirozeně nezůstal stranou. Byl ale až příliš schopný na to, aby strávil život takhle uboze, strádáním nakradených drobných. Jednoho dne se mu doneslo, že britská správa má nedostatek lidí na nižších úřednických postech, a tak budou na tato místa jmenováni vybraní účetní a písaři z jeho okruhu. Oznámení o tom se mělo zveřejnit následující týden, ale k Pchou Ťinovým přednostem patřilo, že po každé o všem věděl o týden dřív než ostatní. Ucítil příležitost a bez meškání udal všechny své společníky. Většina

z nich skončila ve vězení a Pchou Ťin byl za svou poctivost jmenován úředníkem městské správy. Od té doby jeho hvězda pořád stoupala. Teď v šestapadesáti byl okrskovým soudcem a dalo se očekávat, že bude dále povýšen na náměstka vládního komisaře, čímž by se stal kolegou, a v některých případech dokonce nadřízeným Angličanů.

Jako soudce používal jednoduché metody. Nedal se koupit ani tím nejučtější úplatkem, protože věděl, že soudce, který rozhoduje nesprávně, na to dřív nebo později doplatí. Sám postupoval mnohem obezřetněji, totiž tak, že bral úplatky od obou stran a rozhodoval vždycky striktně podle práva. Tím si vydobyl užitečnou pověst nestranného člověka. Kromě příjmů od sporných stran vybíral s železnou pravidelností také jakousi soukromou daň od všech vesnic, nad kterými vykonával jurisdikci. Když některá svou dávku neodvedla, U Pchou Ťin přikročil ke kárným opatřením – na vesnici zaútočily tlupy banditů, předáci vesničanů byli pod falešnými záminkami zatčeni a tak dále – a dlužná částka byla pokaždé brzy zaplacená. U Pchou Ťin měl také podíl ze zisků u všech rozsáhlejších zlodějen, k nimž docházelo v jeho okrsku. O tom všem většinou věděl každý s výjimkou U Pchou Ťinových nadřízených (žádný britský úředník v životě neuvěří, že jeho vlastní lidé porušují zákon), ale všechny pokusy o U Pchou Ťinovo odhalení ztroskotávaly – jeho přívrženců, jejichž oddanost si zajišťoval podílem na lupu, bylo příliš mnoho. Kdykoli se objevilo nějaké obvinění, U Pchou Ťin ho lehce zpochybnil zástupy krivopřísežných svědků a nato zaútočil vlastními obviněními, takže na konci procesu byla jeho pozice silnější než dřív. Byl prakticky nezranitelný, protože byl příliš dobrým znalcem lidí, než aby si kdy vybral špatný nástroj, a krom toho byl do intrik tak dokonale pohroužený, že nemohl

doplatit na neopatrnost či nevědomost. Dalo se skoro s jistotou tvrdit, že ho nikdy nikdo neodhalí, že půjde životem od úspěchu k úspěchu a nakonec zemře ve vši úctyhodnosti a s několika stovkami tisíc rupií.

A jeho úspěšná kariéra se nepochybně protáhne až za hrob. Podle buddhistického učení ti, kdo v životě činili zlo, prožijí příští inkarnaci v podobě krysy, žáby nebo jiného nižšího živočicha. U Pchou Ťin byl pravověrný buddhista a hodlal se proti takovému nebezpečí pojistit. Svá poslední léta chtěl věnovat dobrým skutkům a nastrádat si tolik zásluh, aby převážily nad zbytkem jeho života. Onou dobročinností mělo být nejspíš stavění pagod. Čtyři pagody, pět, šest, sedm – mniši mu řeknou kolik – s tesanými kamennými ornamenty, zlacenými stúpami a malými zvonečky, které klinkají ve větru, každé zacinkání jedna modlitba. A tak se vrátí na zem zase v mužském těle (protože žena, to je zhruba stejná úroveň jako krysa nebo žába), anebo přinejhorším jako nějaké vznešené zvíře, třeba slon.

Všechny tyto myšlenky proplouly U Pchou Ťinovou hlavou rychle a většinou v podobě obrázků. Jeho mozek byl přes svou rafinovanost primitivní a U Pchou Ťin ho používal vždycky jen za nějakým konkrétním účelem. Přemýšlet jen tak, to nedokázal. Ted' dospěl k bodu, k němuž jeho úvahy směřovaly. Položil malé trojúhelníkové dlaně na opěrky židle, trochu se pootočil a zavolal, nebo spíš zasípal: „Bha Taiku! Hej, Bha Taiku!“

U Pchou Ťinův sluha Bha Taik, malý mužík s ustrašeným a jakoby hladovým výrazem v podobaném obličejí, prošel korálkovým závěsem na verandu. U Pchou Ťin mu nic neplatil, protože to byl odsouzený zloděj a stačilo jediné slovo, aby se octl ve vězení. Jak se Bha Taik blížil k pánovi, sklonil se v šikchou tak hluboko, až se zdálo, že o krok ucouvl.

„Přejete si, nejsvětější?“

„Čeká tu někdo na mě, Bha Taiku?“

Bha Taik vypočítával návštěvníky na prstech: „Je tu starosta z vesnice Thispindi s dary, ctihodnosti, a dva vesničané s tím případem znásilnění, co budete soudit, ti také přinesli dary. Pak vás chce vidět Kou Bha Sein, vedoucí kanceláře komisařova náměstka, a také je tu Alí Šáh, ten strážník, a jeden bandita, kterého neznám jménem. Myslím, že se pohádali o nějaké ukradené zlaté náramky. A ještě je tady jedno děvče z vesnice s dítětem.“

„Co ta chce?“

„Říká, že to děcko je vaše, nejsvětější.“

„Hmm. A kolik přinesl ten starosta z Thispindi?“

Bha Taik měl za to, že jen deset rupií a košík manga.

„Řekni mu,“ rozhodl U Pchou Ťin, „že to má být dvacet rupií, a jestli sem ty peníze do zítřka nepošle, budou mít on a celá vesnice nepříjemnosti. Ostatní příjmu hned. Řekni Kou Bha Seinovi, ať sem přijde.“

Bha Sein se objevil za chvíli. Měl vzprímenou postavu, na Barmánce mimořádně vysokou, úzká ramena a pozoruhodně hladkou tvář, která člověku mimoděk připomněla kávový pudink. Byl U Pchou Ťinovým osvědčeným nástrojem. Píle a nedostatek fantazie z něj činily vynikajícího úředníka a náměstek komisaře pan Macgregor se mu svěroval s většinou svých úředních tajemství. U Pchou Ťina jeho předchozí rozjímání příznivě naladilo, a tak teď přivítal Bha Seina se smíchem a ukázal na krabičku s betelem.

„Tak jak pokračuje naše věc, Kou Bha Seine? Doufám, jak by řekl náš drahý pan Macgregor,“ – U Pchou Ťin přešel do angličtiny – „že, pokročila vsskutku, ehm, nezanedbatelně ...“

Bha Sein se jeho vtípku nezasmlál a vtěsna svou dlouhou, neohebnou páteř do prázdné židle.

„Jde to výborně, pane,“ odpověděl. „Náš výtisk dorazil dnes ráno. Prosím, podívejte se.“

Vytáhl dvojjazyčné noviny s názvem *Barmský vlastenec*. Byl to ubohý osmistránkový plátek, mizerně vytištěný na papíře, jenž nebyl lepší než piják, a sestávající zčásti ze zpráv vykradených z *Rangúnských novin* a zčásti z primitivní nacionalistické rétoriky. Na poslední straně sazba vynechala a celá stránka zůstala černá, jako by list truchlil nad svým nepatrným nákladem. Článek, jenž zajímal U Pchou Ťina, se od ostatních ovšem dost lišil:

V těchto šťastných dobách, kdy my, barevní ubožáci, jsme vystaveni povznášejícímu vlivu mocné západní civilizace a jejích nesčetných požehání, jako jsou kinematografy, kulomety, syfilis atd., existuje snad pro nás poučnější téma, než jakým jsou soukromé životy našich evropských dobrodinců? Domníváme se proto, že se naši čtenáři rádi dozvědí o pár novinkách z ťjauktamtského severního okresu. A zvláště o ctihodném panu Macgregorovi, náměstku tamního okresního komisaře.

Pan Macgregor je příkladem pravého anglického gentlemana, takového, jakých v těchto šťastných dobách kolem sebe vidíme tak mnoho. Žije „jen pro rodinu“, jak říkají naši milí angličtí bratři. Ano, své poslání bere pan Macgregor opravdu vážně. Tak vážně, že za rok, který strávil v Ťjauktamtě, tam má už tři děti a v jeho předchozím okrese Šweimyou po něm zůstalo šest potomků. Jakýmsi nedopatřením se ale o ně pan Macgregor zapomněl postarat, a tak jejich matkám často hrozí smrt hladem, atd. atd. atd.

Byl toho celý sloupec, a ačkoli to bylo ubohé, přece jen to úrovní o dost převyšovalo ostatní obsah. U Pchou Ťin si článek pečlivě přečetl – přidržoval si ho na délku paže od očí, protože byl dalekozraký –, pak zamyšleně ohrnul rty a odhalil množství drobných, dokonale zdravých zubů, krvavě rudých od betelové šťávy.

„Za tohle dostane redaktor šest měsíců vězení,“ řekl konečně.

„To mu nevadí. Jedině tam mu prý jeho věřitelé dají pokoj.“

„A ten nováček z vaší kanceláře, ten Hla Pchei to celě psal sám, říkáte? To je moc chytrý chlapec – velice nadějný! Už mi nikdy netvrdte, že tyhle státní střední školy nejsou k ničemu. Hla Pchei rozhodně dostane stále místo.“

„Vy tedy myslíte, pane, že tenhle článek bude stačit?“

U Pchou Ťin hned neodpověděl. Začal vydávat sípavé, hekavé zvuky – snažil se vstát ze židle. Tenhle zvuk Bha Taik dobře znal. Vyběhl zpoza korálkového závěsu, s Bha Seinem společně podepřeli U Pchou Ťina v podpaží a zvedli ho na nohy. U Pchou Ťin pod tíhou svého břicha chvíli hledal nohama rovnováhu, jako když si nosič ryb upravuje svůj náklad. Pak mávnutím ruky poslal Bha Taika pryč.

„Nebude,“ odpověděl na Bha Seinovu otázku, „rozhodně nebude. Zbývá ještě spousta práce. Ale tohle je do začátku to pravé. Poslouchejte...“

Přešel k zábradlí, tam vyplivl rudý žvanec betelu a pak začal s rukama za zády krátkými krůčky přeměřovat verandu. Trochu se přitom kolébal, jak se jeho obrovská stehna o sebe třela. Při chůzi mluvil; hantýrkou vládních úřadů, tedy slátaninou barmských sloves a abstraktních anglických obrátů:

„Vezměme si celou tu věc od začátku. Hodláme podniknout soustředěný útok na doktora Věrasvámího, místního praktického lékaře a ředitele věznice. Rozšíříme o něm pomluvy, připravíme ho o dobré jméno a jednou provždy ho zničíme. Bude to dost choulostivá operace.“

„Ano, pane.“

„Riziko tu není žádné, musíme ale postupovat pomalu. Neobviňujeme nějakého ubohého písarička nebo policistu. Obviňujeme významného vládního úředníka, a i když je to Ind, není to totéž jako obyčejný písař nebo účetní. Jak zničit účetního? Není nic snazšího – žaloba, dva tucty svědků, pak propuštění z práce a uvěznění. Ale to tady nestačí. Jen pomalu, pomaloučku, říkám já. Žádný skandál, a především žádné oficiální vyšetřování. Nesmí se objevit žádná obvinění, proti kterým by se mohl hájit, a přesto musím do tří měsíců každého Evropana v Tjauktamtě skálopevně přesvědčit, že doktor je darebák. Z čeho ho budu vinit? Braní úplatků nám tady neposlouží, doktora lidi neuplácují. Tak kudy na to?“

„Možná bychom mohli ve věznici zorganizovat vzpou-ru,“ navrhl Bha Sein. „Doktor je ředitelem, tak by vina padla na něj.“

„Ne, to je moc nebezpečné. Nechci, aby tam dozorci stříleli na všechny strany. Krom toho by to bylo nákladné. Takže to musí být zrada – nacionalismus, protistátní agitace. Musíme Evropany přesvědčit, že doktor zastává zrádné, protibritské názory. To je daleko horší než braní úplatků; úplatnost, s tou se u domorodých úředníků počítá. Ale stačí, aby jen na chvíli zapochybovali o jeho loajalitě, a je s ním konec.“

„To se bude těžko dokazovat,“ namítl Bha Sein. „Doktor je Evropanům naprosto oddaný. Jakmile někdo začne

mluvit proti nim, hned se rozčílí. O tom přece musejí vědět, nemyslíte?“

„Nesmysl,“ odvětil U Pchou Ťin klidně. „Žádný Evropan se nestará o důkazy. Když je člověk černý, podezření je totéž co důkaz. Pár anonymních dopisů dokáže divy. Jen je třeba vytrvat, chrlít obvinění za obviněním, v jednom kuse, pořád dál – tak se na Evropany musí. Jeden anonymní dopis za druhým, po řadě všem Evropanům. A pak, když začnou být doopravdy podezřívaví,“ – U Pchou Ťin vztáhl ruku, kterou měl založenou za zády, a luskl prsty – „přijdeme s tím článkem v *Barmském vlastenci*. Evropané budou vzteky bez sebe, až ho uvidí. No a dalším úkolem bude přesvědčit je, že ho psal doktor.“

„To bude těžké, dokud má mezi Evropany přátele. Všichni k němu chodí, když jsou nemocní. Když měl pan Macgregor za poslední zimy nadýmání, vyléčil ho. Pokud vím, myslí si, že je to moc šikovný doktor.“

„Jak málo se vyznáte v Evropanech, Kou Bha Seine! Evropané chodí k Vérasvámímu jen proto, že v Ťjauktamtě žádný jiný doktor není. Žádný Evropan nemá k černým špetku důvěry. Ne, stačí jen rozeslat dost těch anonymních dopisů. Postarám se, aby byl brzy bez přátel.“

„Co pan Flory, ten obchodník s dřívím,“ řekl Bha Sein. (Vyslovil jeho jméno jako „Porley“.) „Jsou s doktorem dobří přátelé. Když je v Ťjauktamtě, dopoledne ho vždycky vidám, jak jde k němu domů. Dvakrát dokonce pozval doktora na večeři.“

„Á, tak v tom máte pravdu. Kdyby se Flory s doktorem doopravdy přátelil, mohlo by to být na závadu. Indovi, který má za přítele Evropana, se nedá uškodit. Dodává mu to – co je to za slovo, co tak rádi používají? Prestiž. Ale Flory se od něj hezky rychle odvrátí, až začnou

potíže. Tihle lidé necítí vůči domorodcům žádné závazky. Krom toho vím, že Flory je zbabělec. O něj se postarám. Vy, Kou Bha Seine, budete mít za úkol sledovat, čím se zabývá pan Macgregor. Psal v poslední době komisaři? Myslím důvěrně.“

„Psal mu před dvěma dny, ale když jsme dopis rozlepili, zjistili jsme, že to není nic důležitého.“

„No však my se postaráme, aby měl o čem psát. A jakmile začne doktora podezřívát, dojde na tu druhou věc, o níž jsem vám říkal. Takhle – jak že to říká pan Macgregor? Á, už vím, zabijeme dvě mouchy jednou ranou. Celé hejno much – cha cha!“

U Pchou Ťinův smích, to bylo ohavné bublání kdesi hluboko v břiše, které jako by věštilo záchvat kašle – a přece to byl veselý, skoro dětský smích. O „té druhé věci“ už neřekl nic, protože byla natolik důvěrná, že se o ní nedalo debatovat dokonce ani na verandě. Bha Sein viděl, že rozhovor je u konce, vstal a uklonil se, prkenně jako skládací metr.

„Mám zařídit ještě něco, ctihodnosti?“

„Postarejte se, aby se panu Macgregorovi dostal do ruky *Barmský vlastenec*. A Hla Pchei ať má záchvat úplavice a radši nechodí do práce. Budu ho potřebovat na psaní těch anonymních dopisů. To je zatím všechno.“

„Takže mohu jít, pane?“

„Bůh vás provázej,“ odpověděl U Pchou Ťin poněkud nepřítomně a hned znova zavolal Bha Taika. Nikdy nepromrhal ani vteřinu svého času. Ostatní návštěvníky vyřídil rychle, i onu dívku z vesnice, kterou si prohlédl, prohlásil, že ji nepoznává, a s prázdnýma rukama ji poslal pryč. Nadešel čas, kdy obvykle snídal. Břicho mu začaly svírat prudké křeče z hladu, které na něj v tuhle hodinu přicházely pravidelně den co den.